

*Hanna Nowak**

PROBLEM PRZETRWANIA W TEORII I PRAKTYCE ZARZĄDZANIA WSPÓŁCZESNYMI PRZEDSIĘBIORSTWAMI

Z a r y s t r e ś c i: W artykule poruszono zagadnienie przetrwania przedsiębiorstw oraz podjęto próbę odnalezienia miejsca tej problematyki w kontekście nauk o zarządzaniu. Wykazano brak jednolitej koncepcji dotyczącej zdolności przedsiębiorstw do przetrwania i różnorodność podejść do identyfikacji czynników przetrwania głównie w sferze wewnętrznej, ale także w otoczeniu przedsiębiorstwa. Zwrócono uwagę na konieczność uwzględnienia w problematyce przetrwania przedsiębiorstw czynników instytucjonalnych, w tym przede wszystkim związanych z edukacją i otoczeniem społecznym.

S ł o w a k l u c z o w e: czynniki przetrwania; bankructwa; zarządzanie; instytucje; edukacja.

K l a s y f i k a c j a J E L: L20; D21;

WSTĘP

Problem przetrwania przedsiębiorstw funkcjonujących na rynku nie jest zagadnieniem nowym w naukach o zarządzaniu. Choć znane są modele teoretyczne związane z cyklem życia organizacji, zagadnienie to bywało jednak poruszane przez wielu autorów niejako „przy okazji” omawiania

* Adres do korespondencji: Hanna Nowak, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Wydział Zarządzania, Katedra Mikroekonomii, al. Niepodległości 10, 61-875 Poznań, hanna.nowak@ue.poznan.pl

różnorodnych obszarów funkcjonowania przedsiębiorstw. Nie istnieje kompleksowa teoria bankructwa odnosząca się do przetrwania i upadłości przedsiębiorstw [Mączyńska, 2008, s. 13], a dotychczasowe opracowania dotyczące tego tematu opisują zwykle pewien fragment szerszego zagadnienia i są nacechowane określonym podejściem do tej problematyki.

Ze względu na swoją wieloaspektowość i interdyscyplinarność problem ten jest niezwykle inspirujący z punktu widzenia badawczego oraz praktyki zarządzania współczesnym przedsiębiorstwem. Zmienność otoczenia oraz słabości wewnętrzne związane z brakiem umiejętności radzenia sobie w sytuacjach kryzysowych przez osoby kierujące organizacjami mogą prowadzić do ich bankructwa, upadku, zaprzestania działalności.

Nadal istnieje szereg nurtujących pytań związanych z tym zagadnieniem: dlaczego niektóre przedsiębiorstwa trwają na rynku przez dłuższy czas, a inne nie są zdolne do przeżycia choćby pierwszych kilku lat od momentu powstania?; z czego wynikają różnice w stopie przetrwania przedsiębiorstw pomiędzy krajami, regionami?; jakie czynniki mają największy wpływ na ich zdolność do przeżycia?; czy główny problem tkwi w zarządzaniu przedsiębiorstwem, czy też może to czynniki zewnętrzne uniemożliwiają ich dalszy rozwój?

Niniejszy artykuł ma charakter teoretyczno-koncepcyjny, a jego podstawowym celem jest ukazanie problematyki przetrwania przedsiębiorstw w obszarze nauk o zarządzaniu oraz zwrócenie uwagi na konieczność poszukiwania głębszych podstaw budowania zdolności do przetrwania przedsiębiorstw w oparciu o funkcjonujące na danym obszarze instytucje formalne i nieformalne.

W opinii autora potrzebne jest nowe spojrzenie na problem przetrwania przedsiębiorstw, uwzględniające perspektywę interdyscyplinarną wpisującą się w rozwijającą się subdyscyplinę nauk o zarządzaniu – przedsiębiorczość¹.

1.

Podejmowanie problematyki przetrwania w naukach o zarządzaniu lub szerzej – w naukach ekonomicznych może budzić szereg refleksji. Można zastanawiać się bowiem czy powinno się traktować przetrwanie w kate-

¹ O traktowaniu przedsiębiorczości jako subdyscypliny nauk o zarządzaniu szerzej w: [Cieślik, 2015].

gorii celów działalności przedsiębiorstwa, czy jest to po prostu warunek konieczny do tego, aby przedsiębiorstwo mogło realizować cele o charakterze ekonomicznym czy społecznym. Podobnie w wątpliwość można poddać próby traktowania tego zagadnienia jako odrębnego problemu badawczego, podczas gdy wysiłki badaczy w ramach choćby zarządzania strategicznego koncentrują się właśnie na poszukiwaniu skutecznych, właściwych w danych okolicznościach strategii, decyzji i instrumentów zarządzania przedsiębiorstwem, prowadzących w domyśle do osiągnięcia sukcesu zapewniającego trwanie podmiotu na rynku. Zarządzanie strategiczne jest postrzegane jako sposób na zmniejszenie niepewności wynikającej z otoczenia przedsiębiorstwa poprzez uznanie jej za „stały element swoistej gry z otoczeniem o przetrwanie i rozwój” [Banaszyk, 2008a, s. 35]. Ważne z tej perspektywy jest wprowadzanie postępu technicznego oraz osiągnięcie przewagi konkurencyjnej na bazie posiadanych przez przedsiębiorstwo zasobów materialnych i niematerialnych, sprawne zarządzanie wiedzą oraz elastyczność organizacyjna w obliczu zmian w otoczeniu [Urbanowska-Sojkin, 2008, s. 20–25].

Do problematyki przetrwania przedsiębiorstw nawiązywał w swych pracach P. Drucker wskazując na konieczność sformułowania celów szczegółowych w najważniejszych obszarach funkcjonowania firmy, w tym w szczególności w obszarze marketingu („stworzenie” klienta) oraz innowacji zapewniających jej nowoczesność. Przetwanie firmy uzależnione jest ponadto od wydajności zasobów: ludzkich, kapitałowych i materialnych [Drucker, 2008, s. 55].

Zdaniem P. Banaszyka przydatną w obszarze zarządzania przedsiębiorstwem i najbardziej zbliżoną do rzeczywistości jest kompleksowa teoria interesariuszy integrująca aspekty związane z cechami wewnętrznymi oraz otoczeniem przedsiębiorstwa. W myśl tej teorii, w ujęciu E. Freemana, zarządzający przedsiębiorstwami powinni przyczyniać się do legitymizacji przedsiębiorstwa oraz zapewniać jego przetrwanie, aby w dłuższym okresie spełniać wymagania interesariuszy, a więc klientów, pracowników, właścicieli czy dostawców [Banaszyk, 2008b, s. 30–31].

Z dotychczasowych rozważań wyłania się też kolejna kwestia mogąca poddawać w wątpliwość konieczność głębszych dociekań w zakresie problematyki przetrwania przedsiębiorstw. Można przyjąć bowiem, że problem ten już od dawna jest rozwiązany w literaturze przedmiotu, a warunkami koniecznymi dla utrzymania się przedsiębiorstw na rynku w dłuższym okresie jest jego konkurencyjność, innowacyjność oraz związana z nimi dobra kondycja finansowa.

Powyższe stwierdzenie wydaje się jednak dość ogólne i zbyt powierzchowne w obliczu głębokich zmian i konieczności funkcjonowania współczesnych przedsiębiorstw w turbulentnym otoczeniu. Nawet dobrze prosperująca firma może doświadczyć na pewnym etapie rozwoju kryzysów o różnych źródłach i sile, z których nie wszystkie będzie w stanie przezwyciężyć i utrzymać się na rynku. W ujęciu K. Krzakiewicza: „kryzys to sytuacja, mogąca zagrażać bieżącemu funkcjonowaniu, a niekiedy także przetrwaniu organizacji, charakteryzująca się niepewnością w sferze przyczyn i trudnymi do przewidzenia konsekwencjami, wymagająca podjęcia szybkich decyzji” [Krzakiewicz, 2008, s. 7]. Kryzys jest postrzegany we współczesnej teorii organizacji jako zjawisko, którym można i trzeba zarządzać, stąd rosnące w ostatnich latach zainteresowanie zarządzaniem antykryzysowym jako obszarem zarządzania organizacją [Krzakiewicz, 2008, s. 5–6]. Przyczyny kryzysów mogą mieć przy tym różny charakter: wewnętrzny lub zewnętrzny, ogólny lub specyficzny, a organizacje są na nie narażone we wszystkich etapach ich rozwoju (cyklu życia) [Krzakiewicz, 2008, s. 5].

Jednym z najczęściej wymienianych w literaturze modeli rozwoju organizacji jest model L.E. Greinera, według którego przechodzi ona przez pięć kolejnych faz: tworzenie, rządzenie, delegowanie, koordynacja i współpraca². Według tej koncepcji następujące po sobie fazy są uzależnione od poprzednich, a każdą z nich cechuje okres spokojnego wzrostu (ewolucji) oraz kryzysu (rewolucji) [Greiner, 1998].

Kolejny znany model odnoszony do cyklu życia małych i średnich przedsiębiorstw to model N. Churchilla i V. Lewisa, w którym wyróżniono następujące fazy rozwoju: powstanie, przetrwanie, sukces (z nastawieniem na eksploatację lub z aktywnym nastawieniem na wzrost), dynamiczny wzrost (ekspansja) oraz dojrzałość [Churchill i Lewis, 1983; Targalski, 2009, s. 29–30; Poznańska, 2011, s. 34].

Przetrwanie przedsiębiorstw może być traktowane, podobnie jak w modelu N. Churchilla i V. Lewisa, jako jedna z początkowych, najtrudniejszych faz rozwoju przedsiębiorstwa lub jako zjawisko przezwyciężenia kryzysu pojawiającego się w dowolnej fazie cyklu życia tego podmiotu.

Kolejna refleksja związana z problematyką przetrwania przedsiębiorstw dotyczy spojrzenia na to zjawisko jako na naturalny w gospodarce rynkowej proces selekcji, w którym silniejsze podmioty wygrywają walkę konkurencyjną, a w przypadku podmiotów bankrutujących zasoby są alokowa-

² Nazwy faz w języku polskim podano za Bławat 2003, s. 86.

ne w bardziej efektywny sposób w innych przedsięwzięciach biznesowych [Gruszecki, 2008, s. 100]. Podejście takie jest związane z teorią ekologii organizacyjnej lub ekologii populacji, rozwiniętej w Stanach Zjednoczonych w latach 70. XX wieku, w której podstawowym celem organizacji jest przeżycie i unikanie bankructwa [Hannan i Freeman, 1977; Carroll, 1984; Noga, 2011, s. 197]. A. Noga wyróżnił ekologiczną teorię przedsiębiorstwa (teorię demografii przedsiębiorstw), która wpisuje się w podejście ekologiczne. W tym ujęciu koncepcja ta dotyczy procesów tworzenia, rozwoju i upadku przedsiębiorstw oraz czynników warunkujących te procesy [Noga, 2011, s. 197–198; Dominiak, 2005, s. 183; Poznańska, 2008, s. 115]. Podejście ekologiczne, choć krytykowane za niewielką przydatność dla praktyki zarządzania, traktowane jest w piśmiennictwie międzynarodowym jako jeden z głównych kierunków badań koncentrujących się na cyklach życia organizacji [Oertel i Walgenbach, 2009]. Biorąc pod uwagę główne nurty badań w zakresie przetrwania przedsiębiorstw, koncepcję tę zalicza się do nurtu związanego z teorią organizacji przedsiębiorstwa (obok innych wywodzących się z ekonomiki przemysłu oraz badań nad rynkiem pracy) [Poznańska, 2008, s. 112.].

2.

Przedstawione w pierwszym rozdziale refleksje na temat problematyki przetrwania przedsiębiorstw nie mogą stanowić, w opinii autora, podłoża do powstawania barier dla rozwoju badań w tym obszarze. Przeciwnie, współczesna gospodarka i funkcjonujące w niej podmioty gospodarcze wymagają wnikliwej analizy dotyczącej głębszych podstaw ich zdolności do przetrwania. Problem wysokich wskaźników umieralności i trudności w utrzymaniu się na rynku dotyczy głównie małych i nowo tworzonych przedsiębiorstw (zob. tabela 1), co wiąże się z koncepcjami *liability of smallness* (obciążeń małych przedsiębiorstw) oraz *liability of newness* (obciążeń nowych przedsiębiorstw) [Poznańska, 2008, s. 112]. Konsekwencje upadku przedsiębiorstwa na poziomie jednostkowym dotyczą utraty pracy przez właściciela i zatrudnianych przez niego pracowników, pogorszenia warunków życia, problemów natury psychologicznej itp. Masowość zjawiska upadłości, nawet w przypadku przedsiębiorstw o niewielkich rozmiarach, generuje problemy społeczne na poziomie regionalnym lub krajowym. W przypadku przedsiębiorstw powstających przy wykorzystaniu środków publicznych ze źródeł krajowych lub Unii

Europejskiej, ważna jest także efektywność wykorzystania tych środków w projektach biznesowych rokujących rozwój i przetrwanie [por. Nowak, 2013].

Dane publikowane przez GUS w opracowaniach dotyczących „warunków powstania i działania oraz perspektyw rozwojowych polskich przedsiębiorstw”, zgodnie z przyjętą metodyką badań, odnoszą się do przeżywalności mikro- i małych przedsiębiorstw w polskiej gospodarce. Badaniom panelowym poddawane są grupy przedsiębiorstw utworzonych w poszczególnych latach w cyklu pięcioletnim [GUS, 2015].

Tabela 1. Wskaźniki przeżycia polskich mikro- i małych przedsiębiorstw utworzonych w latach 2005–2013

Rok powstania firmy	Wskaźniki przetrwania w procentach				
	rok	2 lata	3 lata	4 lata	5 lat
2005	67,6	51,9	42,0	36,7	33,1
2006	66,5	55,2	41,0	36,2	31,3
2007	70,7	54,1	43,5	37,1	31,8
2008	76,4	58,3	46,8	38,2	33,0
2009	77,0	59,7	44,0	35,6	31,4
2010	77,8	54,4	41,9	35,9	–
2011	76,6	54,1	43,3	–	–
2012	76,4	55,7	–	–	–
2013	74,0	–	–	–	–

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS z lat: 2011, 2012, 2013, 2014, 2015.

Jak wynika z przedstawionych danych, wskaźnik przeżycia jednego roku przez mikro- i małe przedsiębiorstwa utworzone w latach 2005–2013 kształtuje się w granicach od 66,5% dla firm utworzonych w 2006 roku, do 77,8% dla przedsiębiorstw powstałych w 2010 roku. Wskaźniki przetrwania jednego roku w powyższym przedziale czasowym ulegały wyraźnej poprawie, jednak od roku 2011 notowana jest negatywna zmiana tej tendencji. Z dostępnych danych wynika także, że po pięciu latach od utworzenia pozostaje na rynku około 1/3 badanych podmiotów

powstałych w kolejnych latach. Fakt ten skłania do poszukiwań czynników decydujących o zdolności przedsiębiorstw do przetrwania.

W tym samym badaniu GUS uwzględnia się także bariery utrudniające działalność mikro- i małych przedsiębiorstw w polskiej gospodarce, w tym następujące rodzaje trudności popytowych: niewystarczające środki klientów, zbyt duża konkurencja na rynku, obniżka cen przez firmy konkurencyjne oraz niedostateczna rozpoznawalność przedsiębiorstwa na rynku. Wśród barier podażowych brane są pod uwagę: niedostateczna technologia, niewystarczające środki finansowe, trudności w ściąganiu należności, ograniczony dostęp do kredytów, brak surowców oraz brak wykwalifikowanej siły roboczej [GUS, 2015].

Wśród przedsiębiorstw utworzonych w 2013 roku, które przetrwały do roku 2014, 55,4% firm nie zgłaszało trudności, 33,7% podmiotów zgłaszało trudności natury popytowej, 3,3% – podażowej, a 7,6% przedsiębiorstw wskazało zarówno na trudności o charakterze popytowym, jak i podażowym [GUS, 2015]. Wśród barier popytowych najwięcej z określonej powyżej grupy podmiotów wskazało zbyt dużą konkurencję na rynku oraz obniżkę cen przez firmy konkurencyjne (odpowiednio 77,9% oraz 61,5%). Z kolei po stronie trudności podażowych najbardziej uciążliwe dla podmiotów je odczuwających były niedostateczne środki finansowe (80,8% wskazujących trudności o charakterze podażowym) [GUS, 2015].

Zauważyć należy, że dane przedstawione w raporcie GUS koncentrują się głównie na uwarunkowaniach rynkowych i finansowych związanych z działaniami konkurentów, siłą nabywczą klientów, dostępnością finansowania, możliwością pozyskania zasobów, a także wykorzystywaną technologią. Bariery natury administracyjno-prawnej są uwzględniane w raportach przygotowywanych przez inne instytucje i organy administracji państwowej (np. Ministerstwo Gospodarki), ale w niewielkim stopniu dotyczy to elementów nieformalnego otoczenia instytucjonalnego, głównie ze względu na trudności w operacjonalizacji zmiennych (np. wpływ kultury, norm społecznych).

Ponad połowa podmiotów powstałych w roku 2013, którym udało się przetrwać do kolejnego roku w ogóle nie odczuwała barier uwzględnianych w badaniu GUS, co z pewnością sprzyjało ich przetrwaniu. To właśnie w trudnościach napotykanym przez nowe przedsiębiorstwa można upatrywać potencjalnych źródeł ich wysokiej umieralności. Z pewnością jednak gama różnorodnych czynników decydujących o przetrwaniu lub upadku przedsiębiorstw jest dużo szersza.

Interesującą kwestią jest też zmienność stóp przetrwania pomiędzy przedsiębiorstwami zlokalizowanymi w różnych krajach. Pomijając kwestie metodyczne związane z trudnościami w prowadzeniu badań w zakresie demografii przedsiębiorstw, różnice w przypadku niektórych krajów wydają się bardzo znaczące (por. Słowenia, Litwa w tabeli 2). Pytanie czy jedynie czynniki rynkowe, makroekonomiczne decydują o takiej zmienności jest nadal aktualne. Stosunkowo niedawno zaczęto brać pod uwagę czynniki o charakterze instytucjonalnym, związane z kulturą, normami społecznymi, które mogą być częściowo odpowiedzialne za przebieg procesów związanych z demografią przedsiębiorstw [Dominiak, 2005]. Dla zilustrowania problemu w tabeli 2 przedstawiono wskaźniki przetrwania jednego roku, pochodzące z bazy Eurostat, w odniesieniu do przedsiębiorstw w wybranych krajach europejskich. Pomimo zabiegów związanych z ujednoliceniem metodyki badań w różnych krajach ich porównywalność może być ograniczona [Eurostat]. Dane te również nie są bezpośrednio porównywalne ze wskaźnikami przedstawionymi w tabeli 1 z uwagi na wyłączenie średnich i dużych przedsiębiorstw w badaniach GUS.

Tabela 2. Wskaźniki przetrwania jednego roku dla przedsiębiorstw utworzonych w wybranych krajach europejskich w latach 2007–2011

Wskaźniki przetrwania jednego roku w procentach					
Kraj	Rok utworzenia przedsiębiorstwa				
	2007	2008	2009	2010	2011
Szwecja	96,76	96,48	–	96,79	95,36
Słowenia	91,81	91,14	88,95	90,22	89,89
Francja	92,04	91,02	80,98	77,97	–
Polska	89,31	88,93	87,80	87,89	85,84
Hiszpania	78,70	79,17	79,85	76,43	75,42
Węgry	77,38	74,66	78,02	73,61	72,86
Portugalia	73,66	70,02	67,99	69,00	69,23
Litwa	57,88	41,82	59,07	59,29	65,56

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych Eurostat, Structural business statistics, Business demography database.

Biorąc pod uwagę dane zaprezentowane w niniejszym rozdziale oraz wcześniejsze rozważania, w dalszej części pracy skoncentrowano się na włączeniu czynników instytucjonalnych, tj. czynników opartych na instytucjach formalnych i nieformalnych do analizy problematyki przetrwania przedsiębiorstw.

3.

Konieczność pogłębienia badań i zwrócenia uwagi na problemy rozwojowe przedsiębiorstw w warunkach niepewności oraz nietrwałości dotychczasowych koncepcji teoretycznych oraz rozwiązań praktycznych postuluje od kilku lat zespół naukowców związanych z Kolegium Nauk o Przedsiębiorstwie Szkoły Głównej Handlowej w Warszawie. Zespół ten prowadzi badania związane z problematyką bankructw i upadłości przedsiębiorstw [Mączyńska, 2010, s. 19–21]. W wyniku przeprowadzonych badań zwrócono uwagę m.in. na niedorozwój instytucjonalnej infrastruktury upadłości, słabość regulacji prawnych, w tym prawa upadłościowego i naprawczego, oraz konieczność usprawnienia instytucjonalnej infrastruktury gospodarki. Z punktu widzenia zarządzania przedsiębiorstwami podkreślono dotychczasową marginalizację podejścia strategicznego oraz konieczność wdrożenia systemów ostrzegających przed zagrożeniami we wczesnym stadium ich narastania [Mączyńska, 2010, s. 24–25]. W badaniach związanych z cyklami życia małych i średnich przedsiębiorstw zwrócono uwagę także na konieczność przyjrzenia się roli instytucji wspierających takie podmioty w przezwyciężaniu barier ich funkcjonowania [Poznańska, 2008, s. 120].

Podejście instytucjonalne, oparte na teorii instytucjonalnej, staje się w ostatnich latach często wykorzystywanym podłożem do badania zjawisk w zakresie przedsiębiorczości. Badania prowadzone przy wykorzystaniu tej perspektywy zaczynają w coraz większym stopniu uwzględniać, obok formalnych czynników instytucjonalnych, także nieformalne związane z kontekstem historycznym, społeczno-kulturowym, normami, zwyczajami, tradycjami [Bruton, Ahlstrom i Li, 2010].

W badaniach własnych autorki³ wykorzystano perspektywę instytucjonalną do badania zdolności nowo tworzonych przedsiębiorstw do prze-

³ Badania zrealizowane w ramach projektu sfinansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji numer DEC-2011/01/N/HS4/01427.

trwania najtrudniejszych, początkowych faz cyklu życia. Badania przeprowadzone w kontekście instytucjonalnym województwa wielkopolskiego obejmowały mikro- i małe przedsiębiorstwa zlokalizowane we wszystkich podregionach Wielkopolski [Nowak, 2013]. Uzyskane rezultaty badań ankietowych wskazały na duże znaczenie otoczenia społecznego, w tym: nieformalnych kontaktów społecznych, wsparcia uzyskiwanego od członków rodziny oraz najbliższych znajomych i przyjaciół, w budowaniu zdolności tych przedsiębiorstw do przetrwania. Drugim ważnym obszarem otoczenia instytucjonalnego, w kontekście przetrwania nowo tworzonych przedsiębiorstw, okazało się otoczenie edukacyjne wywierające wpływ na kształtowanie wiedzy, umiejętności i postaw przedsiębiorców, w tym: wartości zakorzenione w dzieciństwie (np. pracowitość, gospodarność), uzyskane wykształcenie formalne, doświadczenie zawodowe oraz dodatkowe kursy i szkolenia [Nowak, 2013].

Uzyskane wyniki badań w kontekście województwa wielkopolskiego stanowią jedynie wstęp do rozwinięcia w przyszłości koncepcji uwzględniającej społeczne i edukacyjne czynniki instytucjonalne oraz ich wpływ na zdolność nowo tworzonych przedsiębiorstw do przetrwania. Dalsze kierunki badań w nurcie instytucjonalnym powinny uwzględniać aspekt przestrzenny (inne województwa, możliwość przeprowadzenia porównań międzynarodowych). Mogą być także poszerzone o kolejne fazy rozwoju przedsiębiorstw lub przystosowane do charakterystyki większych podmiotów gospodarczych funkcjonujących w polskiej gospodarce.

Poszukiwanie głębszych fundamentów budowania zdolności do przetrwania przedsiębiorstw może przyczynić się do zrozumienia słabości i barier zewnętrznych ograniczających ich zdolność do wprowadzania innowacji i wzrostu konkurencyjności. Czynniki instytucjonalne mogą tutaj pełnić w pewnym sensie rolę nadrzędną w stosunku do czynników o innym charakterze warunkujących przetrwanie przedsiębiorstw.

W badaniach dotyczących przetrwania przedsiębiorstw kluczowe wydaje się bardziej dogłębne rozpoznanie, w jaki sposób przedsiębiorcy nabywają i wykorzystują wiedzę oraz budują relacje z podmiotami zewnętrznymi, w tym instytucjami edukacyjnymi i ośrodkami naukowymi.

PODSUMOWANIE

Problemem współczesnych przedsiębiorstw jest funkcjonowanie w niestabilnym otoczeniu i zagrożenie występowaniem kryzysów, które mogą

prowadzić do ich bankructwa, upadku, zaprzestania działalności. Generuje to szereg negatywnych konsekwencji dla jednostek, a także całego społeczeństwa. Słabości przedsiębiorstw mogą być identyfikowane w obszarze wewnętrznym, związanym z brakiem zdolności zarządczych w różnych obszarach funkcjonowania przedsiębiorstwa, a także – ogólnie – z brakiem długofalowej strategii rozwoju. Bariery przetrwania są również poszukiwane w otoczeniu zewnętrznym przedsiębiorstwa, zarówno rynkowym, jak i w szerszym makrootoczeniu.

Nie istnieje kompleksowa teoria przetrwania przedsiębiorstw w gospodarce, choć znane są różne koncepcje i ujęcia tej problematyki w powiązaniu z cyklami życia (rozwoju) organizacji. Brakuje w dalszym ciągu ujęcia tego zagadnienia z uwzględnieniem nieformalnych czynników instytucjonalnych, takich jak: historia, kultura, normy społeczne itp.

Perspektywa instytucjonalna umożliwiająca podejście interdyscyplinarne do badania problemu przetrwania przedsiębiorstw integruje zarówno czynniki o charakterze wewnętrznym, jak i zewnętrznym. Szczególnie istotne wydaje się rozwinięcie w tym nurcie badań identyfikujących edukacyjne i społeczne fundamenty przetrwania polskich przedsiębiorstw.

LITERATURA

- Banaszyk P., *Proces zarządzania strategicznego przedsiębiorstwem*, w: *Praktyka zarządzania strategicznego. Studia polskich przypadków*, red. Urbanowska-Sojkin E., Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2008a.
- Banaszyk P., *Przedsiębiorstwo jako przedmiot zarządzania*, w: *Praktyka zarządzania strategicznego. Studia polskich przypadków*, red. Urbanowska-Sojkin E., Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2008b.
- Bruton G.D., Ahlstrom D., Li H-L., *Institutional Theory and Entrepreneurship: Where Are We Now and Where Do We Need to Move in the Future?*, "Entrepreneurship Theory and Practice" May 2010.
- Carroll G.R., *Organizational Ecology*, "Annual Review of Sociology" 1984, Vol. 10.
- Churchill N.C., Lewis V.L., *The Five Stages of Small Business Growth*, "Harvard Business Review", May–June 1983.
- Cieślak J., *Miejsce przedsiębiorczości w strukturze nauk o zarządzaniu*, „Kwartalnik nauk o przedsiębiorstwie” 2015, nr 2015/2.
- Dominiak P., *Sektor MSP we współczesnej gospodarce*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005.

- Drucker P.F., *Myśli przewodnie*, MT Biznes, Warszawa 2008.
- Eurostat, *Structural business statistics, Business demography database*, http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=bd_9bd_sz_cl_r2&lang=en [23.06.2015].
- Greiner L.E., *Evolution and Revolution as Organizations Grow*, “Harvard Business Review”, May–June 1998.
- Gruszecki T., *Instytucjonalno-prawne regulacje upadłości*, w: *Bankructwa przedsiębiorstw. Wybrane aspekty instytucjonalne*, red. Mączyńska E., Oficyna Wydawnicza – Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa 2008.
- GUS, (2015), *Warunki powstania i działania oraz perspektywy rozwojowe polskich przedsiębiorstw powstałych w latach 2009-2013*, GUS, Warszawa, www.stat.gov.pl.
- GUS, (2014), *Warunki powstania i działania oraz perspektywy rozwojowe polskich przedsiębiorstw powstałych w latach 2008-2012*, GUS, Warszawa, www.stat.gov.pl.
- GUS, (2013), *Warunki powstania i działania oraz perspektywy rozwojowe polskich przedsiębiorstw powstałych w latach 2007-2011*, GUS, Warszawa, www.stat.gov.pl.
- GUS, (2012), *Warunki powstania i działania oraz perspektywy rozwojowe polskich przedsiębiorstw powstałych w latach 2006-2010*, GUS, Warszawa, www.stat.gov.pl.
- GUS, (2011), *Warunki powstania i działania oraz perspektywy rozwojowe polskich przedsiębiorstw powstałych w latach 2005-2009*, GUS, Warszawa, www.stat.gov.pl.
- Hannan, M.T, Freeman J., *The Population Ecology of Organizations*, “American Journal of Sociology” 1977, Vol. 82, no. 5.
- Krzakiewicz K., *Zarządzanie antykrzysowe w organizacji*, Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej w Poznaniu, Poznań 2008.
- Meandry upadłości przedsiębiorstw. Klęska czy druga szansa?*, red. Mączyńska E., Oficyna Wydawnicza – Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa 2010.
- Bankructwa przedsiębiorstw. Wybrane aspekty instytucjonalne*, red. Mączyńska E., Oficyna Wydawnicza – Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa 2008.
- Noga A., *Teorie przedsiębiorstw*, Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2011.
- Nowak H., *Determinanty przetrwania nowo tworzonych przedsiębiorstw w województwie wielkopolskim – podejście instytucjonalne*, praca doktorska, Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu, Poznań 2013.

- Oertel S., Walgenbach P., *How the Organizational Ecology Approach Can Enrich Business Research on Small and Medium-Sized Enterprises – Three Areas for Future Research*, "Schmalenbach Business Review" July 2009, nr 61.
- Poznańska K., *Cykle życia przedsiębiorstw – koncepcje teoretyczne oraz instytucjonalna infrastruktura funkcjonowania przedsiębiorstw*, w: *Cykle życia i bankructwa przedsiębiorstw*, red. Mączyńska E., Oficyna Wydawnicza – Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa 2011.
- Poznańska K., *Cykle życia przedsiębiorstw a instytucjonalna infrastruktura ich funkcjonowania w: Bankructwa przedsiębiorstw. Wybrane aspekty instytucjonalne*, red. Mączyńska E., Oficyna Wydawnicza – Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Warszawa 2008.
- Targalski J., *Przedsiębiorczość – istota i znaczenie*, w: *Przedsiębiorczość i zarządzanie firmą. Teoria i praktyka*, red. Targalski J., Francik A., wyd. II, Wydawnictwo C.H. Beck, Warszawa 2009.
- Urbanowska-Sojkin E., *Implikacje zmian w warunkach funkcjonowania przedsiębiorstw dla zarządzania*, pkt. 1.1 i 1.2, w: *Praktyka zarządzania strategicznego. Studia polskich przypadków*, red. Urbanowska-Sojkin E., Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne, Warszawa 2008.

THE PROBLEM OF SURVIVAL IN THE THEORY AND PRACTICE OF MANAGING CONTEMPORARY ENTERPRISES

Abstract: The aim of the article is to present the problem of company survival and to establish its place in management sciences. The most common approach in this field of investigation is connected with organizational and management theory, which considers mainly internal factors (e.g. entrepreneurial abilities and resources), but also factors in the external environment. In this article an institutional approach is proposed to study the problem of survival, including primarily factors related to the education and social environment.

Keywords: factors of survival; bankruptcy management; institutions; education.